

Szent István-recepció az erdélyi katolikus nőmozgalmi lapban, *A Nap* c. folyóiratban 1940–1944 között

Bevezetés

A 20. századi erdélyi magyar szellemi, kulturális és társadalmi élettel foglalkozó munkák¹⁹⁰ szinte kivétel nélkül felhívják a figyelmet arra, milyen sokszínű tevékenységet folytattak az erdélyi magyarok, s hogy a Trianon utáni életben maradásuk éppen ennek a pezsgő szellemi, kulturális és társadalmi létnek függvénye volt. Mindez a korabeli sajtó elemzése által jól kimutatható, melyet legtöbbször irodalomtörténeti vagy politikatörténeti szempontból közelítenek meg,¹⁹¹ így előtérbe kerülnek azok a folyóiratok¹⁹² és lapok¹⁹³ a sajtótörténeti vizsgálódás során, melyek ezeket a témákat érintették. Ennek köszönhetően kevesebb figyelmet szentelnek a felekezeti sajtó elemzésének, annak ellenére, hogy számottevő vallási orgánus szolgált a magyarság erősítését, különösen igaz ez a vizs-

* Lengyel Nóra magyar- és történelemtanár szakos hallgató, mentora Medgyesy S. Norbert.

¹⁹⁰ L.: *Dávid Gyula*: Az erdélyi magyarság. Sajtó. In: Magyarok a világban. Kárpát-medence. Kézirat a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról. Szerk. Bihari Zoltán. Bp. 2000. 363-368.; *Balló Áron*: A romániai magyar sajtó intézményesülése. In: Romániai magyar évkönyv 2002. Szerk. Bodó Barna. 2002. 183-190.; *Horváth István*: A romániai magyar sajtóvilágosság és korlátai. Kisebbségkutatás. 5. évf. 1996. 302-303.; *Buzinkay Géza*: Kis magyar sajtótörténet. Bp. 1993. 119.

¹⁹¹ L.: *Györffy Gábor*: A magyar nyelvű sajtó és sajtószabadság története Romániában 1918–1989. In: A Határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig: fejezetek a magyar sajtószabadság történetéből. Szerk. Apró István–Paál Vince. 97-115.; *Pomogáts Béla*: A helikoni elbeszélő irodalom. Erdélyi toll. 5. évf. 2013. 45-52.; *Pomogáts Béla*: A helikoni költészet. Erdélyi toll. 5. évf. 2013. 61-67.

¹⁹² Pl.: Erdélyi Helikon, A Hírnök, Pásztortűz.

¹⁹³ Politikai napilapok: Magyar Szó, Székely Szó, Új Máramaros, Reggeli Ujság, Ellenzék, Kolozsvári Estilap, Keleti Újság, Magyar Lapok, Erdélyi Néplap, Szamos, Székely Nép. Politikai hetilapok: Nagybánya és Vidéke, Szatmármegyei Közlöny, Szilágyság, Szilágysomlyó, Csiki Lapok, Régeni Hírlap, Besztercei Hírlap, Székely Közélet, Szamosvidék, Szolnok-Doboka Vármegyei Közlöny.

gált időszakban, 1940 és 1944 között.¹⁹⁴ A vallási lapok közül a katolikus sajtókiadványok számát ugyan meghaladta a református sajtóorgánumok¹⁹⁵ száma,¹⁹⁶ azonban nagy olvasótáborra tettek szert. A katolikus időszaki kiadványok közül *A Nap* c. folyóirat nemcsak az erdélyi, hanem a felvidéki, kárpátaljai és anyaországi magyarságnak is szellemi és lelki táplálékot nyújtott. Az Erdélyi Katolikus Nőmozgalom folyóirata egy „szebb jövő” építését tűzte ki zászlajára, mely szorosan kapcsolódott Szent István királyunkhoz, s ahhoz a Szent István-i állameszméhez, melyet a trianoni trauma után kapaszkodóként élesztettek fel a magyarok. A Szent István-i állameszméhez a Horthy-korszakban Teleki Pál miniszterelnök nyúlt vissza, de több tanulmányában foglalkozik a témával a 20. század meghatározó történésze is, Szekfű Gyula. A következőkben Szent István királyunk recepcióját és a Szent István-i állameszme értelmezését vizsgálom *A Nap* c. folyóiratban 1940–1944 között. Kutatásom csak egy rövid, ám – az erdélyi magyarság történetét tekintve – annál fontosabb időszakot fed le. A második bécsi döntés következtében Észak-Erdély és a Székelyföld visszakerült Magyarországhoz, ezzel a revíziós politika részleges sikeréről beszélhetünk. Ennek köszönhetően Erdélyben a második bécsi döntést megelőző 20 évben kisebbségi létre berendezkedő magyar társadalom egy része az addigi eszmei és társadalmi törekvéseit igazolva láthatta egy korábban megalapozott szellemi környezetben, a programadó Szent István-i állameszme megvalósulása által.

¹⁹⁴ *Fleisz János*: Az erdélyi magyar sajtó története 1940–1944. Pécs. 2016. 127. L. még: *Papp Z. Attila*: Keretizmus. A romániai magyar sajtó és működtetői 1989 után. Csíkszereda. 2005. 254.

¹⁹⁵ Az Én Kicsinyeim, Az Ut, Bihari Reformátusok Lapja, Egyházi közélet, Egyetértés, Ifjú Erdély, Keresztyén Élet, Kiáltó Szó, Református Család, Református Egyházi Élet, Református Gyermekkönyvtár, Református Híradó, Református Ifjúság, Reformátusok Lapja, Református Szemle, Parókia, Zoltároscsok.

¹⁹⁶ *Fleisz János*: Az erdélyi magyar sajtó története 1940–1944. 127–128.

Romániai/Erdélyi Katolikus Nőszövetség

A Romániai (másképp Erdélyi) Katolikus Nőszövetség 1926. augusztus 1-jén alakult Aradon a Kultúrpalota dísztermében.¹⁹⁷ *A Nap* c. folyóirat 6. évfolyamának 8. száma helyett a folyóirat a Katolikus Nőszövetség ismertetésével jelent meg, melyben részletesen beszámolnak az alakuló közgyűlésről,¹⁹⁸ a szervezet felépítéséről¹⁹⁹ és ismertetik az elhangzott beszédeket,²⁰⁰ továbbá közzéteszik az egyházmegyék hozzájárulásáról szóló²⁰¹ és a nemzetközi támogatásról értesítő²⁰² leveleket. A Nőszövetség megalakulását több folyóirat is közölte, mely alátámasztja a mozgalom jelentőségét.²⁰³

A Romániai Katolikus Nőszövetség nem egy új egyesület, hanem egy magát mozgalomnak tekintő csúcsszervezetként alakult meg, mely azt a célt szolgálta, hogy a működő Oltáregyleteket, Mária Kongregációkat, Leányklubokat és minden egyesületet, melynek tagjai katolikus nők, egy szervezetbe tömörítse, irányt mutasson nekik, és segítse őket működésükben. A Nőszövetség feladatait több szakosztály (Hitéleti-, Szociális-karitaív, Ifjúsági- és Munkásnő Szakosztály) keretében végezte,²⁰⁴ így összekötő kapocsként működhetett valamennyi Románia területén működő katolikus nő- és leányegyesület között.

¹⁹⁷ *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 6.

¹⁹⁸ *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 6–8.

¹⁹⁹ *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 15–17.

²⁰⁰ *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 17–24.

²⁰¹ *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 4–5.

²⁰² *A Nap*. 1926. 6. évf. 8. szám. 27–28.

²⁰³ Erdélyi Tudósító. 9. évf. 29. szám, Vasárnap. 10. évf. 15. sz., Mária Kongregáció közlöny. 4. évf. 1–2. szám, Őrszem. 6. évf., 30. szám.

²⁰⁴ A Romániai Katolikus Nőszövetség felépítéséről 1929-ben beszámol Sulyok István, melyből kiderül, hogy a Munkásnő Szakosztály 1929-ben még megszervezésre várt. L.: *Sulyok István: Az erdélyi magyarság társadalmi szervezete*. In: Erdélyi Magyar Évkönyv 1918-1929. Szerk. Dr. Sulyok István - Dr. Fritz László. 1930. 155. L. még: *Walter Ilona: A Megszentelő Szeretet küldetésében: A Szociális Testvérek Társasága romániai kerületének munkatörténete a szerzetesrendek működésének betöltéséig, Gyulafehérvár, 1995.* (A Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola Hittanárképző Tagozatán írt szakdolgozat.)

A Nap

A Katolikus Nőszövetség tagjai közötti kapcsolattartást *A Nap* c. nőmozgalmi folyóirat biztosította, melyet az Erdélyi Katolikus Nőszövetség Szociális Szakosztálya adott ki.²⁰⁵ A folyóirat, mely egyedülálló női szociális lapként működött Románia területén,²⁰⁶ 1921-től a *Vasárnap* c. lap (Arad) szociális mellékleteként indult, majd 1925-től önálló folyóirattá alakult *A Nap, a Romániai Szociális Műszíótársulat Országos Szervezetének hivatalos lapja* címmel s havonta adták ki Temesváron, július és augusztus kivételével.²⁰⁷ A folyóirat címe többször is változott, 1926-tól már *A Nap, a katolikus nőmozgalom lapja* névvel látott napvilágot.²⁰⁸ A folyóirat kiadása 1928 februárjától Nagyváradon történt, azonban 1928 szeptemberében a 8. évfolyam 7. száma már Kolozsváron jelent meg, s a lap fennállásáig a kiadóhivatal Kolozsváron maradt. A folyóirat 1935-ben *A Nap, a katolikus nők lapja* nevet vette fel s egészen 1944-ig ezt a nevet viselte. A nőmozgalmi folyóiratnak széles előfizetői bázisa volt, melyről a legtöbb évfolyamban listát közöltek az aktuális szám utolsó oldalain. Az általam vizsgált időszakban az éves előfizetők köre települések alapján a következőképp alakult 1941-ig:²⁰⁹ Észak-Erdély: 57 település,²¹⁰ Dél-Erdély: 29 település,²¹¹ Felvidék: 14 település,²¹² Kár-

²⁰⁵ A folyóirat kiadója 1931–1937 között a Szociális Testvérek Társasága; 1938–1944-ig a Romániai Katolikus Nőszövetség.

²⁰⁶ *Sulyok István*: Az erdélyi magyarság társadalmi szervezete. 156.

²⁰⁷ A második bécsi döntés után a magyar sajtótörvény vonatkozott erre a folyóiratra is, ezért minden hónapban meg kellett jelennie.

²⁰⁸ A Katolikus Nőszövetség és a csatlakozott egyesületek hivatalos lapja.

²⁰⁹ 1938-ig közlik az éves előfizetők névsorát, lakcímét; 1939-ben és 1940-ben egy szám sem tartalmazza az előfizetők nevét, lakhelyét.

²¹⁰ Aknasugatag, Bordos, Csíkcsicsó, Csíksomlyó, Csíkszentgyörgy, Csíkszentmárton, Csíkszentsimon, Csíkszépvíz, Csíkszereda, Csucs, Ditró, Erdőd, Erdőszentgyörgy, Felsőjára, Felsőrákos, Felsővisó, Gyergyószentmiklós, Gyergyóújfalu, Gyimesbükk, Harasztos, Hunyad, Kézdiszászfalu, Kézdivásárhely, Királydaróc, Kolozsvár, Kovászna, Köpecbánya, Köröstarján, Lővéte, Magyarvalkó, Máramarossziget, Marosvásárhely, Mócs, Nagybánya, Nagyborosnyó, Nagykaroly, Nagykászon, Nagyölyves, Nagyszentmiklós, Nagyvárad, Nagynyíres, Nyárádremete, Nyújtód, Oroszhegy, Parajd, Szászrégen, Szatmár, Szatmárhegy, Szilágycseh, Szilágysomlyó, Szováta, Torja, Váradszöllős, Zabola, Zetelaka, Zilah.

²¹¹ Arad, Aranyosgyéres, Belényes, Bodola, Boksánbánya, Brassó, Csernahévíz, Déva, Drenkova, Gyulafehérvár, Józsefszállás, Lippa, Lugos, Magyarpécska, Nagyenyed, Nagyzám, Orsova, Pankota, Perjámos, Petrozsény, Piski, Resica, Simánd, Szászváros, Temesvár, Torda, Tövis, Világos, Zám.

pátalja: 1 település,²¹³ a trianoni Magyarország: 7 település,²¹⁴ Amerikai Egyesült Államok: 1 település.²¹⁵ A folyóirat hatásköre 1941-től folyamatosan szélesedett egészen 1944-ig.²¹⁶ Bár *A Nap*nak húszéves működése alatt több szerkesztője is volt,²¹⁷ a folyóirat felépítése minden évfolyamot tekintve hasonló képet mutatott. Tudósítottak a romániai, a magyarországi valamint a külföldi nőegyesületek és leányklubok munkájáról, olvasói leveleket tettek közzé, hírt adtak a magyarországi vagy külföldi politikai helyzetről, tanácsokat adtak a gyereknevelés, öltözködés és táplálkozás témájában, de helyet kapott néhány lakberendezési javaslat is. Ezek mellett a folyóirat az irodalom iránt érdeklődő olvasókat is kiszolgálta, hisz nem maradt egy szám sem líra vagy (kis)epika nélkül: többek között Kosztolányi Dezső novelláival, Dsida Jenő, Juhász Gyula, Mécs László, Sík Sándor, Reményik Sándor verseivel színesítették a folyóiratot, de állandó rovatként működött a könyvajánló rész is. A folyóiratban publikáltak a Szociális Testvérek Társaságának tagjai, az Erdélyi Katolikus Népszövetség elnöke: Szilágyi M. Dózsa (1879-1949),²¹⁸ de feltűnik egy-egy név az arisztokrácia köréből is, például gróf Bethlen Györgyné (1889-1962),²¹⁹ aki nemcsak előfizetője volt a lapnak, hanem a Katholikus Nőszövetség elnöke is volt az 1940-es években.²²⁰ A folyóirat tartalma a Nőszövetség széleskörű munkájának köszönhetően igen sokszínű, emiatt elemzése több szempontból is lehetséges, – megközelíthető pedagógiai, pszichológiai, politikai, esztétörténeti, társadalomtörténeti és vallási (hitbuz-

²¹² Kassa, Nyitra, Perbete, Pered, Pozsony, Radocov, Rimaszombat, Rózsahegy, Szentanna, Szepesújfalu, Tornaalja, Zólyom, Zsély, Zsitvagyamrat.

²¹³ Beregszász.

²¹⁴ Budapest, Debrecen, Lónya, Mecsekszabolcs, Pestszenterzsébet, Szombathely, Vác.

²¹⁵ Buffalo.

²¹⁶ Az éves előfizetők 1941-ig 109 települést fedtek le. 1944-ben már 350 településről volt legalább egy éves előfizetője a lapnak.

²¹⁷ A Nap szerkesztői: Ikrich Augusztina nővér (1925–1931), Báthy Aglája nővér (1931–1935), Csátary Adél (1935–1940), Szim. I. Lídia (1940–1941), Koós Adrienne (1941–1944).

²¹⁸ Magyar római katolikus egyházi író, orvos, pap, a premontrei rend tartományfőnöke.

²¹⁹ Született: báró Jósika Paula.

²²⁰ Napi Hírek. (Budapest) 1942. július 20. Tudósítás az Erdélyi Katolikus Nőszövetség nagygyűléséről, amelyen másodjára is elnöknek választották gróf Bethlen Györgynét.

galmi, missziós, liturgikus) oldalról is –, így vizsgálódásom is interdiszciplináris jellegű.

Szent István-recepció *A Nap* c. katolikus nőmozgalmi lapban

Államalapító királyunkról minden évben megemlékezünk augusztus 20-án, azonban már a középkor óta nagy tisztelet övezi Szent István királyt. A róla szóló legendák és népelemek gyakran kötik össze alakját a Nappal, ez is indokolhatja, hogy a 20. századi Erdélyi Katolikus Nőmozgalom lapja épp *A Nap* címet viseli.²²¹

Szent István alakjában mindig az összetartozás, maga a magyarság villan fel, mely a magyar történelem vészterhes időszakában is egységet tudott teremteni. A két világháború közötti időszakban a magyar politikának új helyzettel kellett szembenéznie; a trianoni békediktátum eredményeként a magyar nemzet darabokra szakadt, tagjai közül közel négy millió lélek került az ország határain kívül kisebbségi létbe. Ebben az időszakban létfontosságú volt a nemzeti egység tudatának életben tartása, amelynek az időszakban két útja volt.²²² Írók, történészek, politikusok fejtették ki nézeteiket a témával kapcsolatban. Az egyik irányzat a „népi”,²²³ mely a nemzet vérségi alapon való összetartozását, és egyfajta „faji” közösség meglétét, előtérbe helyezését tartotta előremutatónak, hisz ekkoriban

²²¹ Például az István, a Szent király c. tanulmánykötetben Medgyesy S. Norbert közöl egy könyörgést az 1700-ban kiadott, Lelki Paradicsom c. imakönyv barokk stílusú himnuszából: „O, Magyaroknak Nap-fénye,/ Krisztus választott edénye,/ Szent István, jók reménye,/ Te-általad ki-csirázék/ Az igaz hit, és virágzék,/ S-Bőven meg-gyümölcsözék.// Ki-hozád néped vakságból,/ Az oktan pogányságból,/ És Istennek átkából./ Igazságnak szép világát/ Gyújtád neki s-fényes Napját, És ragyogó sugárát. [...]” Medgyesy S. Norbert: „Magyar Ország fondálója...” XVII–XVIII. századi históriás és könyörgő népelemek Szent István király tiszteletére. In: István, a szent király. Tanulmánykötet és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről halálnak 975. évfordulóján. Szerk. Kerny Terézia és Smohay András. Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum. Székesfehérvár. 2013. (Magyar királyok és Székesfehérvár IV; A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum kiadványai 9.) 122–123.

²²² *Erős Vilmos*: A Szent István-i államtól Kárpát-Európáig. (Szekfü Gyula történetpolitikai gondolkodása az 1940-es évek első felében.) Limes. 2010. 2. 15–31.

²²³ *Borbándi Gyula*: Népiség és népiek: esszék, tanulmányok, cikkek. Budapest. 2000. 7–10. L. még: *Borbándi Gyula*: A magyar népi mozgalom: a harmadik reformnemzedék. New York. 1983.; *Görömbei András*: A népi irodalom és öröksége. In: „De mi a népiesség...”: tudományos tanácskozás: Budapest, 2004. november 18-19. Szerk. Sallai Éva. Budapest. 2005. 247–270.

erősödtek fel Közép-Európában a népi mozgalmak, főleg német mintára. Ezt az eszmei áramlatot, mely leginkább a falura koncentrált, erősítette többek között Szabó Dezső (1879–1945) és Németh László (1901–1975), akik elsősorban nem a Szent István-i nemzet fogalma alapján gondolkoztak, hanem inkább disszimilációra buzdítottak.²²⁴ Ezzel szemben pozicionálta magát – a már Széchenyi által is hangoztatott, Deák Ferenc (1803–1876) és Eötvös József (1813–1871) által megfogalmazott, humanizmusra és természetjogra alapozott, 1868-as nemzetiségi törvényre visszautalva – Szekfű Gyula (1883–1955) és gróf Teleki Pál (1879–1941) Szent István-i állameszméje. Az egységes politikai nemzet gondolatát, amely Szekfű szerint szellemi, kulturális, lelki képződmény, a legfontosabb együttélési formának gondolták, aminek alapja az asszimiláció és integráció, a kereszténységhez és Magyarország történelmi egységéhez való ragaszkodás.²²⁵

Bár 1940-ig alig-alig fedezhetjük fel István király nevét a folyóiratban, annak ellenére, hogy halála 900. évfordulóján, 1938-ban zajlott a Szent István-év, benne a Szent Jobb első nagy országjárása, persze a trianoni határokon belül.²²⁶ Feltételezhető, hogy 1940-ig a romániai magyar sajtóra vonatkozó cenzúra miatt a sajtóorgánumok nem hivatkozhattak nyíltan olyan személyekre, fogalmakra, melyek az erdélyi területeket az anyaországgal kötötték volna össze. Szent István király jelenléte mégis mindvégig érzékelhető a folyóirat hasábjainak háttérében; tanításai, tettei, intelmei folyamatosan áthatják a Katholikus Nőszövetség leánynevelési tevékenységét, és jövőt építő céljait.

A lap története és az erdélyi magyarság sorsa is fordulóponthoz ért 1940-ben, az észak-erdélyi területek visszacsatolása által (második bécsi döntés: 1940.

²²⁴ Péterfi Gábor: Szabó Dezső és Féja Géza Trianon-reflexiója és külpolitikai nézeteik. ELTE. 2009. (Doktori disszertáció.) <http://doktori.btk.elte.hu/hist/peterfigabor/diss.pdf> (2016.07.15.)

²²⁵ Erős Vilmos: A Szent István-i államtól Kárpát-Európáig. (Szekfű Gyula történetpolitikai gondolkodása az 1940-es évek első felében.) Limes, 2010. 2. 15–31.

²²⁶ Prákalvi Endre: A Szent Imre-évtől a Szent István-évig: Adatok és adalékok Székesfehérvár művészeti életéhez a két világháború között. In: István, a szent király. Szerk. Kerny Terézia és Smohay András. 2013. 205–220.

augusztus 30.).²²⁷ Mindez arra buzdította a folyóirat szerkesztőit, hogy hangot adjanak a felszabadulás érzésének, így 1941-ben az első négy számban arra hívják fel a figyelmét az olvasóknak, hogy „Legyünk méltók a szabadságra!”.²²⁸ Ebben a rovatban megjelenik egy női alak, akit zászlóval ábrázoltak, aki a szabadságért vív harcot. A nőalak jelentését a 20. évfolyam 5. számában fűzik tovább, valamint hangsúlyozzák a háziasszony nemzetmentő szerepét. Szintén ebben a számban teszik közzé az erdélyi magyarok örömét, az első szabad Szent Istvánnap (1941. augusztus 20.) megünneplésének hírért, melynek kapcsán nem csak hálájukat, de céljukat is kihangsúlyozzák, miszerint mindenkinek népszerűsítése kell ezt a nagy ünnepséget, vele együtt Szent István alakját.²²⁹

Az 1941-es év augusztusi száma rendkívülinek minősül, hisz beszámolhattak az első szabad Szent István ünnepről. A program ismertetését maga a szervező vállalta, Bálint József,²³⁰ akinek cikke az *Örök vezérünk* címet viseli. Mindez alátámasztja, hogy a jelent, a jövőt és a múltat is Szent István követésében határozták meg. Ugyancsak az augusztusi számban idézik Sík Sándor *István király* c. művéből a következő sorokat: „Magyarok! Királyt koronázok! Nem mának, nem holnapnak, hanem az örökkévalóságnak. Aki a tietek mindörökre s ti az övéi mindörökre!”.²³¹ Az 1941-es év augusztusi száma nyíltan kimondja az egységes katolikus programot: „Mindnyájan Szent István országáért!”.²³²

²²⁷ Galeazzo Ciano olasz és Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter hirdette ki. A döntés alapján Magyarországhoz visszakerült az ún. Észak-Erdély: Székelyföld, Maros-Torda vármegye, Máramaros, Szilágy, Kolozs, Szolnok-Doboka, Besztece-Naszód, Szatmár és Bihar megyék. Románia területe maradt az ún. Dél-Erdély: Fogaras, Szeben, Hunyad, Krassó-Szörény, Arad, Alsó-Fehér megye, Bihar megyék egy része, a Bánság, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő, Brassó megyék. L.: *Fleisz János*: 16–17. L. még: *L. Balogh Béni*: *Küzdelem Erdélyért: A magyar-román viszony és a kisebbségi kérdés 1940–1944 között*. Bp. 2013. 29.; *Bárdi Nándor*: *A kis magyar világ: Észak-Erdély átalakulása, 1940–1944*, Limes, 2006. 2.

²²⁸ A Nap. 1941. 20. évf. 1–4. számok.

²²⁹ A Nap. 1941, 20. évf. 5. szám.

²³⁰ Az Erdélyi Párt tagja. Erdélyből 1940. október 10-én hívták be az országgyűlésbe. Képviselőházi napló. 1939. VII. kötet. 14., 67. http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1939_07/?pg=80&layout=s (2016. 07. 17.)

²³¹ A Nap. 1941. 20. évfolyam. 6. szám. „István király Magyarországot az Istennek ajánlja fel.”

²³² A Nap. 1941. 20. évf. 6. szám.

A fentebb már említett kép, a nő zászlóval a kezében, a 20. évfolyam 7. számában tér vissza, s telik meg újabb tartalommal. Mihalovics Zsigmond (1889–1959)²³³ az Actio Catholica országos igazgatójának írása mellett láthatjuk a képet, aki azt írja: „Szent Király karjai nem lankadnak, győzedelmes Hadurunk most is.”²³⁴ Az 1930-as évek második felében felerősödött Horthy vezérkultusza, amely 1938-ban szinte magától értetődően fonódott össze a Szent István-évben a király alakjával. Szent Istvánon keresztül lehetett erősíteni a nemzeti identitás stabilitását és ez összekapcsolható volt a kormányzó kultuszával. Nem csak a mindennapi élet területén beszélhetünk erről, hisz Horthy mint Magyarország legfőbb Hadura is aposztrofálva volt, amely értelmezhető Szent István-i párhuzamként, aki szintén kiváló hadvezér volt. Országalapító királyunk egy olyan stabil identitást biztosított, amelyre lehetett építkezni, s fel lehetett használni a vezérkultusz formálásában, amely felekezettől függetlenül egységesítő lehetett a magyar nemzet számára. A Hadúr kifejezés mellett érdekes eleme az idézetnek Szent Királyunk fáradtságot nem ismerő karjai, mellyel összefonódik a zászlót jobb kezével tartó nő képe, így felvillanhat szemünk előtt a Szent Jobb képe is. Tovább erősíti ezt a gondolatot Mihalovics Zsigmond azzal, hogy kiemeli: „Szent István alakját a századok nem mosták el”,²³⁵ mely ismét az ereklýénkre enged következtetni. Emellett magában hordozza azt a fontos üzenetet, miszerint Szent István alakja örök és bármikor aktualizálható.

Eddig láthattuk Szent Istvánt országépítőként,²³⁶ nemzetépítőként, de hogyan válik a nőnevelés eszközévé? A választ először a folyóirat 20. évfolyamának 8. számában kell keresnünk, melyben a Magyarok Nagyasszonyának ünnepéről (október 8.) emlékeznek meg. Már a harmadik oldalon egy olyan énekkel tisztelegnek Nagyasszonyunk előtt, melyben Szent István is említésre kerül, majd

²³³ Seres Ferenc plébános: Mihalovics Zsigmond élete és művei: Az Actio Catholica története. Pilisszentlélek. 1993.

²³⁴ A Nap. 1941. 20. évf. 7. szám. 4–5.

²³⁵ A Nap. 1941. 20. évf. 7. szám.

²³⁶ Ez az ábrázolás nem csak A Nap számaiban jelenik meg a 20. században. L.: Kós Károly: Az országépítő: történeti regény. Bp. 1934.

idéznek Szent Istvánnak 11. században íródott életrajzából, miszerint „Szent István király a Boldogasszonyt rendelte és halála óráján testamentumban hagyta nemzetünkre Asszonyunk tiszteletét.”²³⁷ A *Nagyasszony családjában* c. cikkben továbbfűzi a gondolatot: „A boldogságos Szűz a szentistváni gondolat szerint az egész nemzet nagy családjának királynője, nagyasszonya, családanyja.”²³⁸ A cikk írója maga is hitvallást tesz emellett: „Hiszek az egy családba tartozásunkban, hiszek Mária-gyermekségünkben.”²³⁹ Ennek a gondolatnak kiteljesedését, s azt, hogyan válik országépítőből családépítővé Szent István, a 20. évfolyam 9. száma mutatja be. Az *Együtt-egy célért!* c. cikkben bemutatják, s képileg is ábrázolják, hogyan tesz a kereszt mellett hitvallást Szent István országa: „Mert vannak nagyszerű feladataink. És hivatás vár reánk mindegyikünkre, reánk, katolikus magyar nőkre is, hivatás, melyet csak mi tölthetünk be.”²⁴⁰ Hogy mi ez a hivatás? 1941-től állandó rovattá vált a *Mindnyájan Szent István országáért!*, ebben a rovatban már teljes választ kapunk a kérdésre: „A szentistváni ország is a keresztény és magyar ideált valóra váltó családokból épülhet csak fel. A család pedig a nő birodalma. Ott az ő valósításainak tere.”²⁴¹

A *Nap* c. folyóirat elemzése megmutatja, hogyan válik István király, a katolikusok által tisztelt szent, egy olyan alakká, akit a reformátusok is tisztelni tudnak, szentségéről áthelyeződik a hangsúly országépítő tetteire, államalapítása mellett a nemzetformálás is érdemként jelenik meg. Ebből a képből 1941 végére családépítővé alakul, s így válik a nőnevelés alapvető pillérévé. Hogy hogyan határozták meg a nők a Szent István-i céljaikat? Néhány gondolat a folyóiratból:

„Amikor meleg, békés otthont biztosítok férjemnek, amelyikből felfrisült erővel mehet a köz szolgálatára, akkor Szent István országát építem. Amikor gyermekeim valláserkölcsei és hazafias szellemben való neveltetéséről elsőrangú anyagi kötelességként gondoskodom, akkor

²³⁷ A Nap. 1941. 20. évf. 8. szám.

²³⁸ A Nap. 1941. 20. évf. 8. szám.

²³⁹ A Nap. 1941. 20. évf. 8. szám. A cikket írta Dr. Faragó Ferenc.

²⁴⁰ A Nap. 1941. 20. évf. 9. szám.

²⁴¹ A Nap. 1941. 20. évf. 9. szám.

Szent István országát építem. Amikor igényeimet a család jövedelméhez szabom, akkor Szent István országát építem. Valahányszor enni adok egy éhezőnek, ruhát, fát egy fázónak, tanácsot egy tanácstalannak, mindannyiszor Szent István országát építem. Valahányszor felemelek egy erkölcsileg elesettet, mindannyiszor Szent István országát építem. [...] Építsem én is! Építsük mindnyájan!”²⁴²

Ez a szellemiség hatotta át a Katolikus Nőszövetség és a katolikus leányklubok működését is, melyről a lapban közölt levelek, statisztikák is tanúskodnak.

Szent István országának építéséhez 1942 januárjától a családi otthonban falra akasztott Szent István naptár is hozzájárult, melyet az Erdélyi Katolikus Népszövetség készített el, így minden *A Nap*-olvasó elhelyezhette otthonában a „Mindnyájan mindent Szent István országáért!” vezérgondolatot. *A Nap* 20. évfolyamának 12. számában hirdeti a naptárt, melynek kapcsán kihangsúlyozza a Szent István-i keresztény állameszme gondolatát.²⁴³

1942-ben a lap első 8 számában az *Építsük együtt Szent István országát* rovat állandósult, amit megvalósíthatónak láttak a családon keresztül, az asszonyok munkája segítségével, a bőjtnek köszönhető önlegyőzés és fegyelem által, a hitben rejlő örömmel köszönhetően, az igazság fényében, a minőségi könyv, zene, szobor és kép által, de meglátásuk szerint a szép beszéd és a hivatástudat is a Szent István-i országot építette.²⁴⁴ Királyunk alakjára emlékeznek két Prohászka Ottokár (1858–1927) püspöktől származó idézettel²⁴⁵ és egy Szent István sírjáról készült fotóval is.²⁴⁶

Szent István említése számszerűleg 1943 januárjától ugyan csökken, de a lap illusztrációi, fotói és *Családmentés, nemzetmentés* rovata továbbra is a Szent István-i állameszme szolgálatában áll. Ezt támasztja alá *A Nap* 1943. augusztusi

²⁴² A Nap. 1941. 20. évf. 6. szám. 12–13.

²⁴³ A Nap. 1941. 20. évf. 10. szám. 21.

²⁴⁴ A Nap. 1942., 21. évf. 1–8. számok.

²⁴⁵ A Nap. 1942, 21. évf. 8. szám, 3. *Prohászka Ottokár*: Szent István alakja 1914-ben. (Részlet.); *Prohászka*: A kereszténység és a belső élet. (Részlet). A Nap. 21. évf., 8. szám. 4–5.

²⁴⁶ A Nap. 1942. 21. évf. 8. szám. 3.

száma is, melyben idézik az 1941. április 3-án elhunyt Teleki Pál Szent István-i állameszméhez fűződő gondolatait:

„A szentistváni állameszme nem imperialisztikus, korlátlan uralomra törekvő, nem néz soha sem a Dunamedencén túlra, nem hódító. Földjén, a Dunamedencén belül nem az uralom, hanem a hivatás és kötelesség eszméje az, amely megnyilvánul nagyjaink cselekedeteiben, Szent István királyunknak, a nemzeti hivatás és kötelesség megszemélyesítőjének emlékében, hagyományában s az emlék és hagyomány hordozójában, a Szent Korona élő tanában. Hivatás és kötelesség, hogy itt a Duna medencéjében békét, egységet, megértést teremtsen. A változó viszonyokon keresztül hol magyarabb, hol vegyesebb népeiségek föltött, de mindenkor ennek a kötelességnek a jegyéből származott ez a magyar uralom. Kötelesség, amely a honfoglalás jelentőségének a szent király által történt felismerése következtében évszázadokra, sőt örök időkre szól és megmarad az idők mindennemű változandóságán, mindenféle koron keresztül, reánk és utódainkra nézve is.”²⁴⁷

Az idézet felett egy, a Szent Koronáról készült fotó látható.²⁴⁸ A szétszakított ország egységét, és a visszaállítás igényét - a két világháború között - a Szent István-i állameszme reprezentálta. Azonban nem imperialisztikus szempontból közelítette meg az egységet, hanem történelmi, kulturális folyamatba ágyazva, amelyben a Kárpát-medencében élő népek kulturális és gazdasági összefonódásuk révén együttműködve, közös célként fogalmazzák meg a Szent István-i állam egységét, egyfajta civilizatórikus küldetesként.²⁴⁹ Teleki Pál megközelítése előtérbe helyezi a kulturális, erkölcsi megfontolások mellett a földrajzi egymásra utaltságból következő gazdasági tényezőket. Eszerint Szent István államalapítása, a Szent Korona tanán keresztül hagyományozódott ránk, amelyet Teleki követendő, reálpolitikai példának tekint, amely nemcsak kulturális és erkölcsi értelemben követendő, hanem az ország egységesítésének szempontjából pragmatikus szempontokat is felvet. Szabó Dezső legfőbb kritikája a Szent István-i állameszmével szemben abból az előfeltevésből indul ki, hogy a Kárpát-

²⁴⁷ *Teleki Pál: Magyar Politikai gondolatok.* 11.

²⁴⁸ A Nap. 1943. 22. évf. 8. szám. L. még: *Teleki Pál: Magyar politikai gondolatok.* 11.

²⁴⁹ *Péterfi: disszertáció.* 7.

medencében élő nemzetiségek nem szeretnék együtt élni, tehát a népies megközelítés az állameszmével szemben megfogalmazott kritikájának fő oka a közös premisszák hiánya. Ez részben igaznak is tekinthető, hiszen a magyar politika - 1940 után - nem számolt azzal, hogy a nemzetiségek számukra előnyös lehetőségként gondoljanak a betagozódásra.²⁵⁰ Természetesen 1943-ban, a doni katasztrófa után már nem volt lehetőség hódításokról beszélni hazánkon kívül, mikor az is kétségesse vált, hogy van-e lehetőségünk a későbbiekben saját területeink védelmére (1944. március 19. után vált bizonyossá, hogy nem).

A Katholikus Nőszövetség gondolatisága a Szent István-i állameszmén kívül a Szent István királyról alkotott családepítő képben is találkozik Teleki gondolataival, amit a folyóiratban közzétett, Telekitől származó idézet egy korábbi része támaszt alá, melyben kiemeli királyunk családapa szerepét:

„A szabad nemzet fejedelme és a keresztény családapa összeforrott Szent István egyéniségében és ez az, ami itt századokon keresztül érvényesült. Lelkileg mindnyájan tőle származunk és ő az, akihez politikai gondolatainkat, mint ősforráshoz, visszavezetjük.”²⁵¹

1944-ben Szent István neve egyszer sem jelenik meg, s az országépítő gondolatból egy rovat maradt csupán: *Családért, Nemzetért, Egyházért*. Ebben az évben a folyóirat már csak 6 számmal tudott megjelenni, s az 1944. évi júniusi szám kiadása után *A Nap* c. folyóirat megszűnt, melyet a történelmi eseményekkel, Kolozsvár német, majd szovjet megszállásával magyarázhatunk.

²⁵⁰ Vö. *Ablonczy Balázs*: A visszatért Erdély 1940-1944. Bp. 2015. 32-33.; *Szabó Dezső*: Életem: születéseim, halálaim, feltámadásaim. Szabó Dezső füzetek. 1935. 10.

²⁵¹ *Teleki Pál*: Magyar politikai gondolatok, 10.

Összefoglalás

Dolgozatomban a Szent István-recepciót vizsgáltam *A Nap* c. folyóiratban 1940–1944 között, egy olyan időszakban, amikor Szent István felekezettől függetlenül minden magyar számára hangsúlyossá vált. Az elemzés tükrében látható, hogyan kapaszkodott István király kultuszába a trianoni trauma okozta rémálomból ébredező erdélyi magyarság. *A Nap* c. folyóirat áttekintésével egyértelművé válik, hogy a katolikus nőmozgalom a „szebb jövő” építésével foglalkozott, melynek egyik eszköze államalapító királyunk kultuszának erősítése volt a sajtó által. A nőmozgalom István király bármikor aktualizálható alakjára építkezett, hisz lehet szent, országépítő, nemzetépítő, sőt családépítő is, így lehet a nemzet atyja és jelképe, de szimbolizálhatja azt a töretlen hivatástudatot is, amit a nőmozgalom tagjai nemcsak a sajtón keresztüli kommunikációjukban követtek, hanem gyakorlati tevékenységükben is. Ezek a jellemzők olyan képességek, mellyel minden ember felruházható, ezért is volt nagy ereje, akár a nőmozgalom tagjai azonosultak vele, akár Horthy Miklós vezérkultuszába építették be. *A Nap* c. folyóirat azonban nem csak ebben a vonatkozásában elemezhető, jelentősége magában működésében rejlik, mely az Erdélyi Katolikus Nőszövetség munkájával fonódott össze. Dolgozatomból kiderül, hogy a katolikus nőmozgalom híre és munkássága a lap segítségével Erdélytől egészen az Amerikai Egyesült Államokig elért, s 1944-ben már 350 településen volt éves előfizetője a lapnak. Eddig a folyóiratról nem készült tudományos jellegű munka, és a Nőszövetség tevékenységéről is csak a Szociális Testvérek Társaságának vonatkozásában íródott dolgozat,²⁵² így a jövőben elengedhetetlen a folyóirat teljes körű elemzése ahhoz, hogy az Erdélyi Katolikus Nőszövetség 1926–1944 közötti történetét megismerjük.

²⁵² *Walter Ilona*: A Megszentelő Szeretet küldetésében: A Szociális Testvérek Társasága romániai kerületének munkatörténete a szerzetesrendek működésének betiltásáig. Gyulafehérvár, 1995.
<http://www.sssromania.ro/docs/Tortenet1.pdf> (2016. 07. 07.)

Források

A Nap, a katolikus nőmozgalom lapja. 1926–1944.

Erdélyi Tudósító. 1926. 9. évf., 29. szám.

Képviselőházi Napló 1939–1944. VII. kötet. 67.

http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1939_07/?pg=80&layout=s

Mária Kongregáció közlöny. 4. évf., 1–2. szám.

Napi Hírek (Budapest). 1942. július. 20.

Őrszem. 1926. 6. évf., 30. szám.

Vasárnap. 10. évf., 15. szám.

Felhasznált irodalom

Ablonczy Balázs: A visszatért Erdély 1940-1944. Budapest. 2015.

Balló Áron: A romániai magyar sajtó intézményesülése. In: Romániai magyar évkönyv 2002. Szerk. Bodó Barna. 2002. 183-190.

Balogh Béni, L.: Küzdelem Erdélyért: A magyar-román viszony és a kisebbségi kérdés 1940-1944 között. Bp. 2013.

Bárdi Nándor: A kis magyar világ: Észak-Erdély átalakulása, 1940–1944. Limes. 2006. 2. 139-142.

Borbándi Gyula: Népiség és népiek: esszék, tanulmányok, cikkek. Budapest. 2000.

Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom: a harmadik reformnemzedék. New York. 1983.

Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. Bp. 1993.

Dávid Gyula: Az erdélyi magyarság. Sajtó. In: Magyarok a világban. Kárpát-medence. Kézikönyv a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról. Szerk. Bihari Zoltán. Bp. 2000. 363-368.

- Erős Vilmos: A Szent István-i államtól Kárpát-Európáig. (Szekfű Gyula történetpolitikai gondolkodása az 1940-es évek első felében.) Limes. 2010. 2. 15–31.
- Fleisz János: Az erdélyi magyar sajtó története 1940–1944. Pécs. 2016.
- Görömbei András: A népi irodalom és öröksége. In: „De mi a népiesség...”: tudományos tanácskozás: Budapest, 2004. november 18-19. Szerk. Sallai Éva. Budapest. 2005. 247–270.
- Győrffy Gábor: A magyar nyelvű sajtó és sajtószabadság története Romániában 1918–1989. In: A Határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig: fejezetek a magyar sajtószabadság történetéből. Szerk. Apró István - Paál Vince. 97-115.
- Horváth István: A romániai magyar sajtónyilvánosság és korlátai. Kisebbségkutatás. 5. évf. 1996. 302-303.
- Kós Károly: Az országépítő: történeti regény. Bp. 1934.
- Medgyesy S. Norbert: „Magyar Ország fondálója...” XVII–XVIII. századi históriás és könyörgő népénekek Szent István király tiszteletére. In: István, a szent király. Tanulmánykötet és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről halálnak 975. évfordulóján. Szerk. Kerny Terézia és Smohay András. Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, Székesfehérvár, 2013 (Magyar királyok és Székesfehérvár IV; A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum kiadványai 9.). 114-143.
- Papp Z. Attila: Keretizmus. A romániai magyar sajtó és működtetői 1989 után. Csíkszereda. 2005.
- Péterfi Gábor: Szabó Dezső és Féja Géza Trianon-reflexiója és külpolitikai nézeteik. ELTE. 2009. (Doktori disszertáció.)
- Prakalvi Endre: A Szent Imre-évtől a Szent István-évig: Adatok és adalékok Székesfehérvár művészeti életéhez a két világháború között. In: István, a szent király. Szerk. Kerny Terézia és Smohay András. 2013. 205–220.
- Pomogáts Béla: A helikoni elbeszélő irodalom. Erdélyi toll. 5. évf. 2013.

- Pomogáts Béla: A helikoni költészet. Erdélyi toll. 5. évf. 2013.
- Seres Ferenc plébános: Mihalovics Zsigmond élete és művei: Az Actio Catholica története. Pilisszentlélek. 1993.
- Sulyok István: Az erdélyi magyarság társadalmi szervezete. In: Erdélyi Magyar Évkönyv 1918-1929. Szerk. Dr. Sulyok István – Dr. Fritz László. 1930. 154–157.
- Szabó Dezső: Életeim: születéseim, halálaim, feltámadásaim. Szabó Dezső füzetek. 1935.
- Teleki Pál: Magyar politikai gondolatok. Sajtó alá rendezte: Kovrig Béla. Bp. 1941.
- Walter Ilona: A Megszentelő Szeretet küldetésében: A Szociális Testvérek Társasága romániai kerületének munkatörténete a szerzetesrendek működésének betiltásáig. Gyulafehérvár. 1995. (A Gyulafehérvári Római Katolikus Hittudományi Főiskola Hittanárképző Tagozatán írt szakdolgozat.)